

Музиченко С. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант Чернігівського національного педагогічного
університету імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна
muzsvs@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ СТУДЕНТАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ ПРИ ВИКОНАННІ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У процесі професійної підготовки фахівців значну роль відіграють різні види навчально-наукових досліджень. Найбільш вагомими серед них є курсові та дипломні роботи, метою виконання яких є закріплення, поглиблення, систематизація та узагальнення здобутих студентом на попередніх етапах навчання знань та їх застосування до комплексного вирішення конкретної професійної проблеми. Крім того, студенти готують численні доповіді для семінарів, студентських конференцій; пишуть реферати, а іноді – і статті. Навчально-наукове дослідження є засобом як розвитку інтелектуальних та професійних якостей студента, так і діагностики рівня їх сформованості. При цьому основною умовою є *самостійність* роботи. Проте далеко не всі студенти дійсно самостійно виконують такі дослідження. Очевидно, що тоді даний вид роботи втрачає свої дидактичні функції.

Несамостійність може бути повною, коли студент замовляє виконання роботи іншим особам. Але найчастіше несамостійність виявляється у привласненні чужого інтелектуального продукту, фактично – в *академічному плагіаті* (як навмисному, так і ненавмисному). Студенти компілюють свою роботу з фрагментів робіт різних авторів без жодних посилань і без жодних супровідних коментарів, видаючи результати праці інших за власні. Як свідчить власний багаторічний досвід роботи в педагогічному університеті, кількість майбутніх учителів, у курсових роботах яких відсутні особисті судження та самостійно розроблені матеріали, сягає 90%. Цей факт, на нашу думку, надзвичайно тривожний, адже вказує на велику ймовірність «порочного кола». Чи зможе колишній недобросовісний студент формувати у своїх учнів належний рівень культури використання інформаційних джерел? Не кажучи вже про морально-етичний бік даної ситуації.

Причини академічної несамостійності студентів досить різноманітні. Вони переважно обумовлені *небажанням* або *неспроможністю* студента виконувати те чи інше навчальне завдання добросовісно та самостійно. При цьому удатися до плагіату студентів спонукають як *внутрішні*, так і *зовнішні* фактори. Внутрішні чинники пов'язані з індивідуальними якостями студентів або їх особистими обставинами. Зовнішні фактори відображають специфіку навчального середовища, яке формує адміністрація навчального закладу, його викладачі, а також і самі студенти. Отже, найбільш поширеними внутрішніми чинниками академічної недобросовісності є: низький рівень здібностей студента до науково-дослідницької діяльності; відсутність зацікавленості у фахових знаннях, оскільки студент не планує у майбутньому працювати за обраною спеціальністю; брак часу на самостійне виконання роботи (через сімейні обставини, підробіток тощо); особисті морально-етичні принципи студента, які не перешкоджають йому вдаватися до нечесних прийомів у навчанні. До зовнішніх чинників слід віднести: відсутність відповідних положень у статутних документах навчального закладу, а також практики залучення студентського самоврядування до виявлення академічного плагіату; байдуже чи поблажливе ставлення викладачів до плагіату у роботах студентів; відсутність індивідуального підходу при розподілі тем для досліджень, цілеспрямованого формування інформаційної етики та культури студентів, культури науково-дослідницької праці; високий ступінь поширення серед студентів практики використання недобросовісних засобів досягнення навчальних цілей.

Аналіз причин дозволяє окреслити шляхи вирішення проблеми. Боротьба із академічним плагіатом може здійснюватися організаційними, програмно-технічними, правовими засобами. У компетенції широкого загалу викладачів знаходяться організаційні засоби, які

мають бути спрямовані, найперше, на запобігання фактам академічного плагіату серед студентів. Заходи боротьби з плагіатом поділяють на три групи: заходи попередження, заходи з виявлення та заходи покарання [1]. На нашу думку, усі ці заходи тісно взаємопов'язані і утворюють єдиний комплекс, метою якого є насамперед *попередження* плагіату. Адже усвідомлення студентом того, що його роботу буде перевірено на плагіат і у разі виявлення такого доведеться нести відповідальність, також мотивує до самостійності. На думку Г. О. Ульянової, комплексна протидія студентському плагіату має включати широкий спектр заходів: підвищення рівня знань у сфері авторського права, формування негативного ставлення до привласнення чужих робіт, мотивування студентів до самостійної роботи через зацікавленість, встановлення санкцій за плагіат [3]. Вказані заходи, безумовно, необхідні. Але основну увагу, на нашу думку, викладачі мають приділяти навчанню студентів раціональним прийомам пошуку потрібної інформації; формуванню навичок аналізування та оцінювання інформаційних джерел; ознайомленню з нормами етичного та коректного їх використання у своїх роботах. Це дозволяє звести до мінімуму випадки ненавмисного плагіату. Тоді як заходи з виявлення плагіату та покарання, а точніше поінформованість щодо них студентів, спрямовані переважно на попередження плагіату навмисного.

Формування культури використання інформаційних джерел слід здійснювати задовго до безпосереднього виконання того чи іншого навчально-наукового дослідження. Розпочинаючи роботу, наприклад, над курсовою, студент уже має володіти певними дослідницькими компетенціями, зокрема і щодо пошуку та використання потрібної інформації. Відповідні рекомендації ми наводимо у посібнику [2], з яким пропонуємо студентам ознайомитися ще до вибору теми курсової роботи. Проте, як показує практика, цього не достатньо. Значно кращих результатів можна досягти, якщо не обмежуватися роз'яснювальною роботою, а й формувати необхідні вміння через систему відповідних завдань. Як і при формуванні будь-якого складного вміння, у вмінні працювати з інформаційними джерелами доцільно виокремити простіші елементи і відпрацювати кожен з них. Робота з інформаційними джерелами передбачає етапи: пошук інформаційних джерел, їх вивчення, використання. Ці етапи обумовлюють логіку конструювання системи завдань. Так, етап пошуку зводиться до вмінь користуватися бібліотечними каталогами та здійснювати пошук інформації в Інтернеті, які, у свою чергу, вимагають вміння складати пошукові запити, тобто визначати ключові слова, добирати до них синоніми. Отже, студентам доцільно запропонувати, наприклад, такі завдання: визначити ключові слова конкретного матеріалу; для даної теми підібрати варіанти ключових слів та їх комбінацій тощо. Аналогічні тренувальні завдання можуть бути запропоновані щодо кожного з етапів. Разом з тим, не менш важливо віднайти для такої роботи місце у навчальному процесі.

Література

1. Кичерова М. Н. и др. Плагіат в студенческих работах: анализ сущности проблемы // Интернет-журнал «НАУКОВЕДЕНИЕ». – 2013. – № 4. – Режим доступа: <http://naukovedenie.ru/>
2. Музиченко С. В. Як написати курсову роботу з методики навчання математики: методичні рекомендації для студентів. – Чернігів: Сівер-Друк, 2015. – 46 с.
3. Ульянова Г. О. Плагіат у роботах школярів та студентів: актуальна проблема сьогодення / Г. О. Ульянова // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – Вип. 71. – С. 255 – 261. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2014_71_40

Музиченко С. В. Використання студентами інформаційних джерел при виконанні навчально-наукових досліджень.

Анотація. Розглянуто проблему несаможітності студентів при написанні навчально-наукових робіт. Вказано причини академічної недобросовісності студентів та окреслено організаційні засоби боротьби з нею.

Ключові слова: студенти, інформаційні джерела, навчально-наукове дослідження, академічний плагіат.

Muzichenko S. V. The use of informational sources in the performance of educational scientific research by students.

Abstract. The article considers the problem of lack of students independence in writing of educational scientific papers. It points causes of academic dishonesty of students and outlines the organizational means to counteract it.

Key words: students, information sources, educational scientific research, academic plagiarism.